

JAARVERSLAG 2016

S K E N

**STICHTING KLINKEND
ERFGOED NEDERLAND**

INHOUD

1	Voorwoord	3
2	Het Bestuur	3
2.1	Samenstelling Bestuur gedurende 2016	3
2.2	Adviseur en secretariael ondersteuning	3
2.3	Bestuursvergaderingen	3
2.4	Beleidsplan.....	4
3	Financiën	4
4	Symposium Klinkend Erfgoed	4
5	Public relations.....	4
6	Bijlagen	4
A.	Beleidsplan 2017 – 2020	4
B.	Financieel jaarverslag 2016	4
C.	Verslag symposium Nijmegen september 2016.....	4
7	Vaststelling en ondertekening.....	4

1 Voorwoord

Het platform Klinkend Erfgoed, opgezet door het RCE en gefaciliteerd door de Stichting ERM, is per 20 april 2016 omgevormd tot de Stichting Klinkend Erfgoed Nederland 'SKEN'.

De onafhankelijke en niet aan enige religie gebonden SKEN wil met een stimulerende, faciliterende en enthousiasmerende rol bijdragen aan het behoud van het klinkend erfgoed.

De luidklokken, mechanische uurwerken, carillons en pijporgels staan onder grote druk. Veel kerken worden onttrokken aan de eredienst en worden getransformeerd, of zijn in afwachting van een nieuwe functie. Daardoor verdwijnt de tijd die de torenklok aangeeft, worden de klokken niet meer geluid en dreigen de orgels en carillons hun, vaak eeuwenoude, stem te verliezen.

SKEN heeft als doelstelling:

- Het bevorderen van interesse bij jong en oud
- Aandacht voor goed beheer en behoud
- Het laten functioneren of klinken van dit erfgoed

2 Het Bestuur

2.1 Samenstelling Bestuur gedurende 2016

- Herman Sietsma : Voorzitter
- Bert Willems : Secretaris
- Wim van de Ros : Penningmeester tot 30 juni 2016
- Cees Tishouser : Penningmeester per 1 september 2016
- Heleen Wijgers : Lid
- Marlo Reeders : Lid
- Michiel Zonneville : Lid

2.2 Adviseur en secretariael ondersteuning

- Rudi van Straten : Senior-specialist Klinkend Erfgoed, RCE
- Theo van Oeffelt : Projectsecretaris

2.3 Bestuursvergaderingen

Het Bestuur vergaderde in 2016 vijf (5) keer, te weten op:

- 20 mei 2016 : SKEN 001
- 06 juni 2016 : SKEN 002
- 18 augustus 2016 : SKEN 003
- 16 september 2016 : SKEN 004
- 09 december 2016 : SKEN 005

Van de onderwerpen en actiepunten tijdens de Bestuursvergaderingen is in notulen verslag gedaan.

2.4 Beleidsplan

Een beleidsplan 2017 – 2020 is door het Bestuur opgesteld en goedgekeurd. Het beleidsplan is als bijlage A bij dit verslag bijgevoegd

3 Financiën

Het kalenderjaar 2016 is financieel positief afgesloten met een voordelig saldo van € 680,10.

Een gedetailleerd financieel verslag is als bijlage B bijgevoegd,

4 Symposium Klinkend Erfgoed

De SKEN heeft in samenwerking met de orgelkring Nijmegen, op vrijdag 9 september 2016, een eerste van een jaarlijks terugkerend symposium georganiseerd. Plaats: Stevenskerk Nijmegen.

Het Symposium is als bijlage C bijgevoegd

5 Public relations

In 2016 is de website Klinkend Erfgoed, van de werkgroep Klinkend Erfgoed en opgezet door de Stichting ERM, door SKEN overgenomen.

6 Bijlagen

- A. Beleidsplan 2017 – 2020
- B. Financieel jaarverslag 2016
- C. Verslag symposium Nijmegen september 2016

7 Vaststelling en ondertekening

Wijchen, 12 april 2016

Het Bestuur:

Herman Sietsma

Dick van Dijk

Bert Willems

Voorzitter

Penningmeester

Secretaris

BIJLAGE A

De jeugd is de toekomst. Wanneer jongeren 'oor en oog' krijgen voor de klanken van carillons, orgels, luidklokken en torenuurwerken heeft ook het behoud en onderhoud van dit klinkend erfgoed toekomst.

De Stichting Klinkend Erfgoed Nederland 'SKEN' richt zich in eerste instantie op jongeren, van vijf tot achttien jaar, om hen – en met hen in hun kielzog familie en vrienden – de klank van deze instrumenten te laten horen en de muziek die daarmee te maken is.

1 Inleiding

Het is tijd de noodklok te luiden – een vaak gehoorde term, maar nu werkelijk passend: het gaat niet goed met het klinkend erfgoed. De orgels, beiaarden, luidklokken en torenuurwerken, die samen dit deel van ons cultureel erfgoed vormen, staan onder grote druk. Verschillende maatschappelijke ontwikkelingen, met name de toenemende leegstand en/of herbesteding van de kerken, maken een goed dagelijks beheer en vakmanschap bij de restauratie van klokken en orgels niet meer vanzelfsprekend. Verbreding, informatie over, en versterking van die zorg is noodzakelijk. Een breed draagvlak voor het klinkend erfgoed moet worden ontwikkeld. Ook het publiek, de media en de politiek moeten ervan worden doordrongen dat de eeuwenoude klanken in stad en dorp teloor dreigen te gaan en dat de tijd die de torenklok aangeeft komt stil te staan.

2 Doelstelling en Doelgroepen

2.1 Doelstelling

De onafhankelijke en niet aan enige religie gebonden Stichting Klinkend Erfgoed Nederland wil met een stimulerende, faciliterende en enthousiasmerende rol bijdragen aan het behoud van het klinkend erfgoed. Dit door de interesse en het draagvlak voor het klinkend erfgoed, zowel voor de instrumenten, hun mechanieken als hun muziek, te bevorderen en te versterken. Daarnaast de mensen, die vrijwillig of professioneel zorgdragen voor het klinkend erfgoed, te ondersteunen in goed beheer, behoud en gebruik. In de statuten van SKEN is dit als volgt geformuleerd:

- Het bevorderen van interesse en het vergroten van draagvlak bij jong en oud voor het Klinkend Erfgoed, waaronder luidklokken, mechanische torenuurwerken, carillons en pijporgels.
- Het ondersteunen in het beheren, behouden en gebruiken van het Klinkend Erfgoed in Nederland.
- Het vergaren en ter beschikking stellen van alle mogelijke middelen om de doelstelling van de stichting te verwezenlijken en voorts
- Al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin van het woord.

2.2 Doelgroepen

- alle inwoners van Nederland, in het bijzonder de jeugd;
- muziek- en bijvoorbeeld ook handvaardigheidsdocenten;

- eigenaren en gebruikers;
- opdrachtgevers, bouwers, adviseurs, inspecteurs etc.;
- media;
- overheden en andere betrokkenen bij het beheer en onderhoud van klinkend erfgoed.

3 Strategie

SKEN wil een landelijk netwerk zijn dat faciliteert en initieert, dat onderzoekt en registreert en dat het klinkend erfgoed in het publieke domein stevig positioneert. SKEN wil in het bijzonder de jeugd bereiken en werkt daarvoor samen met onderwijsinstellingen, muziekscholen en andere organisaties die muziek en jongeren met elkaar verbinden. Daarvoor worden onder ander succesvolle voorbeeldprojecten in een projectenbank verzameld en landelijk verspreid. Daarnaast wil SKEN eigenaren en beheerders van klinkend erfgoed ondersteunen met kennis en ervaring. Tot slot wil SKEN bij het brede publiek, overheden en media draagvlak ontwikkelen en versterken voor het behoud van dit deel van ons cultureel erfgoed. Hiertoe wordt kennis en ervaringen bij zowel de aangesloten organisaties als bij niet aangesloten private en publieke partijen verzameld. Deze informatie wordt gedeeld binnen zowel de vak- als de publieke wereld.

4 Activiteiten

De activiteiten focussen zich op:

4.1 Het brede publiek

- Vernieuwen en verbeteren van de huidige website www.klinkenderfgoed.nl.
- Vergaren van voorbeeldprojecten, met name gericht op de jeugd, in een projectenbank, zorgdragen voor professionalisering van die projecten, voor een landelijke verspreiding en daarbij ondersteuning bieden, bijvoorbeeld met fondsaanvragen voor de realisatie.
- Initiëren en faciliteren van nieuwe projecten op ambachtelijk of muzikaal terrein ter versterking van het maatschappelijk draagvlak.
- Samenwerking opzetten met relevante publieksorganisaties, waaronder de stichting Open Monumentendag en het Ambitus Orgelconcours.
- Opzetten van publieksevenementen, zoals een jaarlijks terugkerend festival Klinkend Erfgoed en wellicht een jaar van het Klinkend Erfgoed. Vergelijkbare 'jaren' als het Jaar van het Industrieel Erfgoed in 1996 en het Jaar van de Historische Boerderij in 2003, hebben met veel succes de betreffende onderdelen van het cultureel erfgoed bij zowel het brede publiek als binnen de vakwereld, politici en beleidsmakers op de agenda weten te plaatsen.

4.2 Media

- Regelmatige aandacht vragen voor de kansen en bedreigingen die het klinkend erfgoed heeft. Dat geschiedt met persberichten, sociaal media, kant en klare artikelen en een nieuwsbrief.

4.3 De vakwereld

- Opbouwen van een zo volledig mogelijk adequaat adressenbestand van individuen en (vrijwilligers)organisaties die zijn gericht op het behoud en beheer van het Klinkend Erfgoed.
- Structurele samenwerking ontwikkelen met de relevante musea, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en beheer- en behoud-organisaties.
- Onderzoek naar de stand van zaken van het klinkend erfgoed. Organisatie van kennisbijeenkomsten en excursies voor professionals en vrijwilligers gericht op onder meer wat moet en niet mag bij het beheer en onderhoud, over het laten restaureren, over goed opdrachtgeverschap en uiteraard algemene belangrijke inhoudelijke en praktische informatie over klinkend erfgoed. Een en ander in aansluiting op de eerdere initiatieven en activiteiten van het Platform Klinkend Erfgoed, met steun van de stichting ERM en de RCE opgezet en uitgevoerd.

4.4 Politici en beleidsmakers

- Klinkend erfgoed positioneren als evident onderdeel van het Nederlands cultureel erfgoed, in nauwe samenwerking met erfgoedorganisaties als de Federatie Instandhouding Monumenten, de RCE en de stichting Nederland Monumentenland.

5 Organisatie

De Stichting Klinkend Erfgoed Nederland heeft een onbezoldigd bestuur van zes leden en een onbezoldigd adviseur vanuit de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Het bestuur werkt daarbij samen met een groot aantal organisaties en met Bureau Fusion, dat zowel ruime ervaring heeft in het bereiken van een specifieke vakwereld als met het inhoudelijk en organisatorisch opzetten van publieks- en media-evenementen, waaronder de voor scholieren bestemde educatieve sociale games 'Slag om Dondervoort' en 'Buitenplaats Mobiel', het multimediale project 'Het Klokhuis bouwt het klokHUIS', de 'Open Monumentendag' en de 'Dag van de Architectuur'. Om de activiteiten zoals voornoemd te kunnen realiseren en om een structureel aanspreekpunt te krijgen, wordt een klein projectbureau in het leven geroepen (zie bijlage 3). Voor de directe aansturing wordt binnen het bestuur een van de leden verantwoordelijk. Naast structurele taken worden per project de specifieke taken van het projectbureau vastgelegd.

6 Financiën

SKEN is een stichting zonder winstoogmerk. De SKEN is voor haar activiteiten afhankelijk van sponsor- en subsidiebijdragen. Er wordt naar gestreefd bijdragen te genereren die voor de organisatie structurele werkzaamheden mogelijk maken, naast bedragen op projectbasis.

Een begroting voor de structurele bedragen is als bijlage opgenomen.

Per project zal daarnaast aanvullend een sluitende begroting en dekkingsplan worden opgesteld.

De stichting bereidt een ANBI-status voor.

BIJLAGE B

Stichting Klinkend Erfgoed Nederland						
Jaarrekening 2016						
			31 december 2016		31 december 2015	
			activa	passiva	activa	passiva
Kapitaal				€ 680,10		€ -
Rabobank	€	379,28			€	-
Nog te ontvangen bedragen	€	-			€	-
Nog te betalen bedragen			€	122,68		€ -
Vooruit betaalde kosten	€	423,50				
	€	802,78	€	802,78	€	- € -
Toelichting Balans 2016						
Kapitaal						
	saldo 1.1.2016		€	-		
	resultaat 2016		€	680,10		
			€	680,10		
Rabobank betaalrekening						
	Dit is het saldo per 31.12.2016					
Nog te betalen bedragen						
	Reiskosten oud Penningmeester		€	82,65		
	Bankkosten okt-nov-dec		€	40,03		
			€	122,68		

BIJLAGE C

‘SKEN wil werk van mensen in het land versterken’

‘Een landelijk netwerk dat faciliteert en initieert, dat onderzoekt en registreert en het klinkend erfgoed in het publieke domein stevig positioneert’. Met die doelstellingen sloot voorzitter Herman Sietsma van de Stichting Klinkend Erfgoed Nederland het mini-symposium ter gelegenheid van de oprichting van de stichting af.

Het symposium vormde de start van het eerste festival Klinkend Erfgoed, dit jaar in Nijmegen gehouden. ‘We willen elk jaar, in een andere plaats, een dergelijk festival organiseren om het draagvlak voor het klinkend erfgoed te versterken’, lichte Herman Sietsma, voorzitter van SKEN, eerder die middag toe. Het belang van dat draagvlak was daarvoor door Commissaris van de Koning, Clemens Cornielje al uitvoerig geduid, even als door de burgemeester van Nijmegen Hubert Bruls. Op aangeven van deze laatste speelde de 17-jarige Fieke Huizenga de door haar gecomponeerde herkenningstune van SKEN op het König orgel van de Stevenskerk.

Beleving

Als een rode draad door het mini-symposium liep het fenomeen ‘beleving’. Susan Lammers, directeur RCE, trapte ermee af. Ze noemde het luiden van de kerkklokken toen de slachtoffers van de MH17 aankwamen. ‘Hoe waardig, hoe emotioneel en hoe verbindend werkte dat’. ‘Of denk aan de miljoenen views op Youtube van het filmpje gemaakt toen Malgosia Fiebig in de Domtoren een stuk van Bowie speelde, als een in memoriam’. Dat met het verdwijnen van talloos vele kerken ook hun muzikale onderdelen teloor dreigen te gaan, maakt de vraag hoogst actueel hoe wij toekomstige generaties echt kunnen laten ervaren wat klinkend erfgoed met je doet. ‘Hoe kunnen we’, legde Susan Lammers de vraag neer, ‘de drempels slechten, antipathie omzetten in sympathie. Een beladen lading, vaak vanuit religieuze vooroordelen, omzetten in blijheid en vrolijke gezichten? Maar ook: hoe kunnen we andere culturen binnen ons maatschappij kennis laten maken met dit bijzondere deel van ons erfgoed? Dat is door ze erbij te betrekken, op alle mogelijke, vooral ook eigentijdse, manieren. Pas als er een ervaring, fysiek en emotioneel, ontstaat, gaat er een deur naar die wonderbare wereld van het klinkend erfgoed open. Die ervaring komt niet vanaf cd’s via de speakers, koptelefoons, niet vanuit plaatjes, niet vanuit teksten, hoe knap ook geformuleerd of gepresenteerd. Het deel worden van klank en ruimte, en dat geldt evenzeer voor klokken en uurwerken, geeft pas echt de blijvende ervaring. De emotie en daarmee de betrokkenheid en zingeving. Het zien van de instrumenten, het voelen van wat het met je doet binnen in de ruimte, of, zoals bij de klokken, buiten lopend door stad of dorp’.

De REC-directeur noemde dit een belangrijke taak voor het werkveld, de professionals, zoals restauratoren en adviseurs, de beheerders en gebruikers en de onderwijswereld. ‘Iedereen heeft een taak om dit mede helpen mogelijk te maken. Niet door af te wachten en te treuren over wat niet goed gaat, maar door actief mee te werken aan die ontsluiting. Veel betrokkenen zijn zich nauwelijks bewust van hun bijzondere rol en bijbehorende opdracht.

Pas als zorg geven betekent dat de mens centraal staat en niet het object, pas dan kan het besef groeien dat wij een plicht hebben.

De plicht om draagvlak te creëren, te enthousiasmeren, gastheer te zijn; motiverend en enthousiasmerend. Pas dan heeft instandhouding zin en krijgt klinkend erfgoed nieuw draagvlak in een tijd van sluitende kerken en met stomheid geslagen erfgoed.'

Jeugdcultuur

Gespreksleidster Heleen Wijgers, directeur van de Stevenskerk, gaf daarna het woord aan Reitze Smits, behalve organist en docent orgel improvisaties ook artistiek leider van het festival Voor de Wind. Smits probeert aansluiting te zoeken bij de jeugd cultuur. 'Het contact met een orgel moet vooral ervaring zijn. Het is beter om te laten horen wat een orgel kan, dan uit te leggen hoe het technisch in elkaar steekt. Daar zijn jongeren bij hun mobieltje ook niet in geïnteresseerd. Belangstelling wekken voor orgels is noodzaak, anders komt er over dertig jaar niemand meer naartoe'.

Door de secularisatie is het orgel voor veel kinderen een onbekend instrument geworden, stelde hij vast. 'Als een beiaard een sinterklaasliedjes over het dorp of de stad laat klinken, bereik je meer kinderen'. Of, nadat een organist tijdens een rondleiding door een kerk bekende melodieën had gespeeld: 'Wat kan die man vet spelen', aldus een jongen tegen een vriendje.

Smits benoemde drie elementen om bij de jeugd draagvlak te creëren: betrek de scholen, zorg dat er lessen worden gegeven over hoe een orgel werkt, ga daarna met de leerlingen naar een kerk en laat ze zien hoe een orgel in het echt werkt zorg tot slot, als een kers op de taart, voor een pakkende muzikale voorstelling'.

Hij riep op te komen tot een landelijk netwerk om gezamenlijk projecten te starten, professioneel van opzet en gedragen door studie naar wat er al is en al wordt gedaan, en hoe dergelijke initiatieven uitpakken.

De noodzaak om aan actief draagvlak voor het klinkend erfgoed te werken, werd vervolgens gedaan door Johan Ploegaert, oud-voorzitter van de Stichting tot Behoud van het Torenuurwerk. Na een inleiding op 'de tijd', iets waaraan wij – sinds wij als mens recht op zijn gaan lopen – belang zijn gaan hechten, suggereerde hij de vorming van buddy's, vrijwilligers die één op één de zorg voor een klok of torenuurwerk op zich nemen. 'Alleen zo kan de kerkklok als dirigent van de stad of het dorp, blijven bestaan'.

Kinderen én hun (groot)ouders

Kirstin Gramlich, cantor organist van de Grote of Lebuïnus te Deventer, sloot aan op de oproep van

Reitze Smits. Haar orgelspel op zondagmorgen is niet de enige mogelijkheid om 'de rijkdom van het instrument' onder de aandacht van kinderen te brengen. Zij verhaalde van haar ervaringen met het project 'De Tovenaarsleerling', dat zij met acteur Frank Groothof had opgezet.

'Een keertje iets voor kinderen doen, is te comfortabel gedacht. De belangstelling voor het orgel gaat stoppen als we niet veel meer ondernemen.

Als we de schoonheid van een kerk en een orgel voor kinderen zichtbaar maken, is de kans groot dat het hen raakt, want de muziek is goed, de orgels zijn fascinerend en de kerken zijn van een schoonheid die kinderen vaak niet kennen. Wie weet doet het bij een kind de wens ontstaan om een orgel te bespelen.

Het hoeven niet honderden kinderen tegelijk te zijn, maar her en der wel één die het diep genoeg raakt en wil doorgaan met orgel en orgelmuziek.

Dat moet ons streven zijn'. Haar kindertheater de Toveraarsleerling was zeer succesvol, niet alleen bij de jonge kinderen, maar ook bij hun (groot)ouders. 'En tegelijk ongelooflijk arbeidsintensief. Vooral door het vaak tot niets leidende gelobby bij andere kerken om het project over te nemen en verder te dragen'. De afwijzende houding heeft Kirstin Gramlich enorm verbaasd. '600 kinderen hebben de voorstelling gezien, kinderen die je anders nooit had kunnen bereiken!' Steun kreeg zij wel van de Stichting Cultuur en School in Deventer, die een financiële bijdrage leverde onder het motto 'zo laat je zien dat erfgoed niet saai hoeft te zijn'. Ze zei te hopen dat de Stichting Klinkend Erfgoed Nederland initiatieven als die van haar zou willen oppakken om er een landelijk vervolg aan te geven.

Geen angst hebben

In zijn jonge jaren, in de jaren zeventig van de vorige eeuw, heeft Sjoerd van Geuns in Utrecht het Klokkengilde opgericht. 'Geraakt als ik met enkele vrienden was door de informele en ongedwongen sfeer waarin een klokkenluider aan ons zijn kennis en ervaring overdroeg'. Geen angst hebben voor wat kinderen het instrument zouden kunnen aandoen, noemde Sjoerd van Geuns een heel belangrijk element. 'Geloof in de oprechte belangstelling die zij hebben. Laat hen tasten, voelen, luisteren en ervaren. Laat hen ontdekken en zo nodig ons corrigeren. Doe niet schools, maar geef de jeugd de kans zichzelf te ontwikkelen', hield hij de zaal voor.

Want 'wat hebben we eraan dat we orgels restaureren als er straks niemand meer op kan spelen?', stelde gelijk daarna Lydia Vroegindewey als vraag. Met haar project Orgelkids laat zij kinderen zelf een orgel bouwen en erop spelen. Ook zij pleitte voor 'meer gastvrijheid' bij speeltafels. 'Wees niet te bang dat er iets stuk gaat. Laat kinderen het orgelspelen ervaren. Laat ze betoverd worden. Niet iedereen hoeft vervolgens organist te worden, maar mogelijk herinneren ze zich later wel dat moment als ze bijvoorbeeld in een bestuur moeten beslissen over het behoud van klinkend erfgoed'. Met de oproep "Organ-izing the future" besloot Lydia Vroegindewey haar betoog.

Verhalen vertellen

In de daaropvolgende discussie kwam regelmatig voorbij hoe jeugd nieuwsgierig is te maken. Door de combinatie van een 'stomme' film met een orgelconcert, gaf Heleen Wijgers als voorbeeld. Of, maar dunder, door video-mapping, zoals in de Stevenskerk eens was georganiseerd, met vele honderden jongeren als toeschouwers. Veel te leren is er ook in het buitenland, werd opgemerkt. Vooral in Engeland is een rijke cultuur te vinden in het betrekken van de jeugd bij het erfgoed. Het goed kunnen vertellen van de verhalen is essentieel. En als het gaat om het betrekken van het onderwijs, ontzorg dan de zo belangrijke leerkrachten! Vergeet vooral niet de ouders, werd regelmatig opgemerkt, zij zijn de eerst aangewezenen om hun kinderen belangstelling voor muziek bij te brengen.

Verschillende deelnemers wezen ook op de ambachtelijke zijde van het restaureren van klinkend erfgoed. 'Dat kan voor MBO-leerlingen een mooie verleiding zijn'.

Vereniging Mentoren Klinkend Erfgoed

Tot slot van de avond presenteerden Rudi van Straten en Egbert Hoving een nieuwe vereniging: de Vereniging Mentoren Klinkend Erfgoed. Deze wordt gevormd door vrijwilligers die de staat gaan beoordelen van klinkend erfgoed, dat weinig of niet wordt bespeeld. Ook organisten en beiaardiers met onvoldoende kennis om zelf goed en kritisch de conditie te controleren, kunnen een beroep op hen doen. De mentoren begeven zich niet op het terrein van orgel-adviseurs en andere deskundigen. Ze stellen globaal de instandhoudingstoestand vast, verhelpen eventueel kleine gebreken en adviseren bij grotere mankementen of storingen de eigenaar. 'Vaak zal een globale beoordeling voldoende zijn. Het inschakelen van een gecertificeerd adviseur is dan een te zwaar middel', aldus Egbert Hoving.

Theo van Oeffelt